

6. Cíl výchovy a jeho třídění

Výchova: podle nejobecnějšího pojetí je to činnost, která ve společnosti zajišťuje předávání duchovního majetku společnosti z generace na generaci tzn. Zprostředkování norem chování, komunikačních rituálů, hygienických návyků apod., jež se uskutečňuje prostřednictvím rodinné výchovy již od nejranějšího věku. V pedagogickém pojetí je výchova chápána jako záměrné působení na osobnost jedince s cílem dosáhnout změn v různých složkách osobnosti. Pojem výchova je v pedagogice používán ve spojení s pojmem vzdělávání. Na jedné straně se přijímá, že výchova a **vzdělávání** jsou úzce propojené jevy, na druhé straně se rozeznává, že vzdělávání představuje něco specifického, co se nekryje s pojmem výchova.

Pojem **vzdělávání** se obecně chápe jako proces záměrného a organizovaného osvojování poznatků, dovedností, postojů aj. typicky realizovaný prostřednictvím školního vyučování

Cíle výchovy - výchovné cíle jsou jednou ze základních pedagogických kategorií. Chceme-li poznat a pochopit výchovnou koncepci, musíme především zkoumat výchovné cíle, které si daná koncepce z těch či oněch důvodů klade.

Z výchovných cílů vyplývají jak adekvátní prostředky, tak odpovídající výchovné principy, formy i metody. Výchovný cíl se mění s epochou, státem a národem, s filozofií, kulturou.

Cíle individuální – takové zaměření výchovy, které usiluje především o osobnostní rozvoj jedince, o jeho prospěch a uplatnění.

Sociální cíl – abychom při výchově dosáhli určité jednoty cílů sociálních a individuální jednoty v přípravě jedince pro jeho angažované plnění společenských rolí

Cíle obecné – společné veškeré výchově – jako plný a mnohostranný rozvoj jedince, stimulace jeho vztahu ke skutečnosti, ke společnosti, k lidem, k hodnotám, pomoc při formování jeho charakteru a chování aj.

Specifické cíle – osvojení konkrétních vědomostí, dovedností, návyků a navození konkrétních postojů, potřeb a zájmů spjatých s oborem, ve kterém se výchova koná.

Materiální cíle – materiální koncepce výchovy - osvojení konkrétní učební látky, konkrétních vědomostí, dovedností a návyků, potřebných ke zvládnutí určitých teoretických a praktických úkolů

Cíle formální – formativní – formativní orientace výchovy znamená její zaměření na rozvoj schopností, osvojování nových vědomostí, dovedností.

Cíle adaptační – uzpůsobení jedince stávajícím podmínkám

Cíle anticipační – příprava jedince pro podmínky budoucí společnosti do které jedinec vstoupí a kterou má svou aktivní činností vytvářet a přetvářet

Cíle teoretické a praktické-každá výchova má své cíle teoretické, jejichž těžiště je v systému vědomostí, i své cíle praktické, jejichž podstata je v kvalitních dovednostech a návycích, neboť konečnou výslednicí výchovné práce je vždy úspěšná a pro jedince i společnost prospěšná činnost.

Cíle autonomní – takový cíl, který si při výchově stanoví sám vychovávaný jedinec

Heteronomní cíle – jsou určovány jinými činiteli, jako je stát, skupina, pedagog nebo rodiče.

Podmínky výchovy – při záměrném učení je učení žáka řízeno pomocí určitých prostředků a jeho výsledky učitel sleduje a hodnotí. Výchovu lze z tohoto hlediska chápat jako regulaci učení žáka. V interakci učitele a žáka bývá učitel chápán jako subjekt výchovy – zná cíle výchovy, dovede volit adekvátní prostředky k jejich dosažení, postupuje vědomě.

Žák je považován za objekt výchovy – je tím, na koho se výchova obrací. Za určitých podmínek žák aktivně přijímá působení učitele, je nejen objektem, ale do určité míry i subjektem výchovy.

Ale významným činitelem, který determinuje výchovu každého jedince je také sociální situace. Prostředí, do kterého je jedinec včleněn. Sociální svazky a společenské funkce mohou na jedné straně vzdělávání a výchovu motivovat pozitivně, na druhé straně mohou zasahovat rušivě.

Prostředky výchovy – výchova se uskutečňuje za využití rozmanitých prostředků, které působí jak intencionálně (tj. přímo a záměrně), tak funkcionálně (tj. nepřímo a pro vychovávaného bezděčně) a vzájemně se doplňují a podporují.

Základní prostředkem intencionální výchovy je vyučování. K němu přistupuje vliv pedagogicky adaptovaného prostředí, působení hromadných sdělovacích prostředků, výchovné působení práce, hry, umění a sportu a výchovný vliv sociální skupiny, ve které jedinec žije a působí.

Vyučováním rozumíme systematickou výchovně-vzdělávací činnost ve vyučovací jednotce, při které se rozvíjejí u žáků vědomosti, dovednosti a schopnosti a stimulují se jejich postoje ke skutečnosti.

Druhým základním prostředkem výchovy je **pedagogicky adaptované prostředí** – výchovný vliv prostředí je pouze tehdy, je-li záměrně uzpůsobeno výchovným cílům. Jde vždy tedy o působení funkcionální, které se může v mnoha případech spojit s intencionálním vlivem vyučování.

Hromadné sdělovací prostředky vystupují v moderní pedagogice v úloze výchovných prostředků stále více do popředí. Vychovávají jak intencionálně – různými pořady věnovanými dalšímu vzdělávání, tak funkcionálně – ovlivňují zvláště oblast postojů světonázorových, politických, mravních, estetických.

Práce je dalším stále významnějším výchovným činitelem – fyzická i duševní, výchovný účín práce je vyšší, čím je společensky významnější, čím dokonalejší je prostředí ve kterém jedinec pracuje a čím vyspělejší je technika pracovní činnosti.

Hra – výchovný prostředek mající rozhodující úlohu v předškolním věku, tvoří základní formu dětské činnosti. Děti díky hře hlouběji poznávají svět, utvářejí si mravní a estetické postoje ke skutečnosti, rozvíjejí své schopnosti, potřeby, zájmy.

Dalšími výchovnými prostředky jsou umění, sport a tělovýchova, kolektiv.

Vzdělávání – je proces záměrného a organizovaného osvojování poznatků, dovedností, postojů aj., typicky realizovaný prostřednictvím školního vyučování. Pojem výchova je pedagogice používána ve spojení se vzděláváním. Na jedné straně se obecně přijímá, že výchova a vzdělání jsou úzce propojené jevy, na druhé straně se rozeznává, že vzdělávání představuje něco specifického, co se nekryje s pojmem výchova. Ale v praxi nelze oddělit výchovu a vzdělávání. Zřetelně se to projevuje na školním vyučování – každý učitel při výkonu

své profese zároveň vzdělává a zároveň vychovává. Z toho je odvozený termín „výchovně-vzdělávací proces“, který tuto propojenost vyjadřuje.

Vyučování – také výchovně-vzdělávací proces, pedagogický (didaktický) proces, ve smyslu výuky probíhající ve školní třídě. Zahrnuje činnosti učení na straně žáků a činnosti vyučování na straně učitelů. Je to hlavní forma vzdělávací činnosti, při níž učitel a žáci vstupují do určitých vztahů a jejímž cílem je dosahování stanovených cílů.

Risy výchovy:

- permanentní charakter – předpokládá dvě základní formy autoedukaci (sebevýchovu) a heteroedukaci výchova jiným člověkem
- univerzálnost – výchova se dotýká každého a je všude
- internacionalizace a globalizace
- hodnotová orientace – každá výchova má svou rovinu globální, teritoriální a výchovu jedince
- připravit jedince pro začlenění do společnosti